

tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Haziran/June 2024, c. 10, s. 1: 343-383

Ortaokul Peygamberimizin Hayatı Ders Kitaplarının Kök Değerler Açısından İncelenmesi

Examination of Secondary School Life of Our Prophet Textbooks in Terms of Root Values

Mehmet YILDIZ

Dr. Öğr Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı

Ass. Professor, Sivas Cumhuriyet University

Faculty of Theology, Department of Religious Education

mehmetyildiz@cumhuriyet.edu.tr

ORCID: 0000-0002-4548-0648

DOI: 10.47424/tasavvur.1448881

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 08 Mart / March 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 31 Mayıs / May 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Yıldız, Mehmet. "Ortaokul Peygamberimizin Hayatı Ders Kitaplarının Kök Değerler Açısından İncelenmesi". *Tasavvur - Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 10 / 1 (Haziran 2024): 343-383. <https://doi.org/10.47424/tasavvur.1448881>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | mailto: ilahiyatdergi@nku.edu.tr

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.

CC BY-NC 4.0

Öz

Değerler eğitiminin yapıldığı ortamlardan biri okuldur. Türkiye’de uygulanan eğitim sistemi, akademik açıdan başarılı olmanın yanı sıra, temel değerleri benimseyen bireyler yetiştirmeyi de hedeflemektedir. Bu hedefe ulaşmak için, akademik eğitimle bir arada yürütülen sistemli bir değerler eğitimine ihtiyaç vardır. Ülkemizde hâlihazırda uygulanan eğitim programları bu işlevi yerine getirebilecek şekilde oluşturulmuş ve okulda öğrencilere kazandırılmak üzere on kök değer belirlenmiştir. Bu değerler adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverliktir. Türk Milli Eğitimi’nin temel amaçları doğrultusunda belirlenen bu değerler, okulda yer alan tüm derslerin öğretim programlarına ve ders kitaplarına yansıtılmıştır. Bu çalışmada ortaokullarda seçmeli, imam hatip ortaokullarında zorunlu dersler arasında yer alan Peygamberimizin Hayatı dersi için hazırlanmış olan ders kitapları, kök değerler açısından incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı Peygamberimizin Hayatı (5-8) ders kitaplarında kök değerlerin ne ölçüde yer aldığını tespit etmektir. Bu amaç çerçevesinde çalışmada aşağıdaki sorular cevaplandırılmaya çalışılmıştır: 1. Ortaokul Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında hangi kök değerler yer almaktadır? 2. Ortaokul Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında kök değerlerin yer alma sıklık ve oranları nedir? 3. Ortaokul Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında yer alan kök değerlerin sınıf düzeylerine göre dağılımı nasıldır? Çalışma nitel türde ve eğitim alanındaki araştırmalarda en çok kullanılan tarama modelindedir. Çalışmanın verileri doküman incelemesi tekniği ile elde edilmiştir. Çalışmanın verileri 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ortaokul ve imam hatip ortaokullarında okutulan Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarından elde edilmiştir. Ders kitapları incelenirken, dersin öğretim programında belirtilen kök değerler ve bu değerlerle ilişkili olan tutum ve davranışlar dikkate alınmıştır. Toplanan verilerin çözümlenmesi, nitel araştırmalarda kullanılan betimsel analiz yaklaşımıyla yapılmıştır. Ders kitaplarında yer alan kök değerlerin sınıf düzeyine göre dağılımı, sayfa numaraları ve frekans değerleri belirtilerek tablo haline getirilmiştir. Bulguları desteklemek amacıyla, her bir kök değerinin en az ve en çok yer aldığı ders kitabından ilgili değeri yansıtan alıntılara yer verilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre programda belirtilen kök değerler, her sınıf düzeyinin ders kitabında yer almaktadır. Ders kitaplarında en çok yer alan kök

değer sevgi, en az yer alan kök değer ise öz denetimdir. Kök değerlerin her sınıf düzeyinin ders kitabında yer alması, programda öngörülen değerler eğitimi anlayışıyla uyumaktadır. Ders kitaplarında kök değerlere genellikle konu metinlerinde, okuma metinlerinde, etkinliklerde ve görsel açıklamalarda temas edilmiştir. Peygamberimizin Hayatı (5-8) ders kitaplarının kök değerler açısından zengin bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Değerler Eğitimi, Kök Değerler, Peygamberimizin Hayatı, Ders Kitapları

Abstract

One of the environments where values education takes place is school. The education system implemented in Turkey aims to raise individuals who embrace basic values as well as being academically successful. To achieve this goal, a systematic values education carried out together with academic education is needed. The educational programs currently implemented in our country have been created to fulfill this function, and ten root values have been determined to be taught to students at school. These values are justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism and helpfulness. These values, determined in line with the basic objectives of Turkish National Education, are reflected in the curriculum and textbooks of all courses at the school. In this study, textbooks prepared for the Life of Our Prophet course, which is an elective course in secondary schools and a compulsory course in Imam Hatip secondary schools, were examined in terms of root values. The main purpose of the study is to determine to what extent root values are included in the Life of Our Prophet (5-8) textbooks. Within the framework of this purpose, the following questions were tried to be answered in the study: 1. What root values are included in secondary school Life of Our Prophet textbooks? 2. What are the frequency and rates of inclusion of root values in secondary school Life of Our Prophet textbooks? 3. What is the distribution of the root values in the Secondary School Life of Our Prophet textbooks according to grade levels? The study is of a qualitative type and is in the survey model most commonly used in research in the field of education. The data of the study was obtained by document review technique. The data of the study was obtained from the Life of Our Prophet textbooks taught in

secondary and imam hatip secondary schools in the 2022-2023 academic year. While examining the textbooks, the root values specified in the course curriculum and the attitudes and behaviors associated with these values were taken into account. The analysis of the collected data was done with the descriptive analysis approach used in qualitative research. The distribution of root values in the textbooks according to grade level was tabulated by specifying page numbers and frequency values. In order to support the findings, quotations reflecting the relevant value are included from the textbook in which each root value is included at least and most. According to the research results, the root values specified in the program are included in the textbooks of each grade level. The most frequently mentioned root value in textbooks is love, and the least frequently mentioned root value is self-control. The inclusion of root values in the textbooks of each grade level is compatible with the understanding of values education envisaged in the program. In textbooks, root values are generally touched upon in subject texts, reading texts, activities and visual explanations. It can be said that the Life of Our Prophet (5-8) textbooks have a rich content in terms of root values.

Keywords: Religious Education, Values Education, Root Values, Life of Our Prophet, Textbooks

Giriş

Sosyal bir varlık olan insanı toplumsallaştıran ve toplumun devamlılığını sağlayan faktörler içerisinde yer alan değerler, temel konusu insan olan sosyoloji, psikoloji, ilahiyat ve felsefe gibi birçok disiplin içerisinde ele alınmaktadır. Bu sebeple olsa gerek değer kavramına ilişkin birçok tanım yapılmış, ama üzerinde uzlaşılan ortak bir tanım oluşmamıştır.¹ TDK sözlüğünde “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü; bir şeyin değdiği karşılık, kıymet; bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü; kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey”² gibi farklı tanımları ya-

¹ Cihan Ağca - Hasan Meydan, “Yedinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Kök Değerlerin Öğretimi Açısından İncelenmesi”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/1 (2022), 96.

² Güncel Türkçe Sözlük, “Değer” (Erişim 03 Ağustos 2023).

pılan değer, genel olarak bireyin duygu, düşünce davranışlarını yönlendiren inançlar ve kuralları ifade etmek için kullanılır. Türkçede *karşılık olma* anlamındaki değmek kelimesinden türeyen değer, çoğul olarak kullanıldığında iyi, doğru ve güzel olan, kabul gören, savunulabilir olan, kıymetli olan ve erişilmek istenen şeyleri,³ bir şeye önem kazandıran ölçüyü⁴ ifade eder. Bu yönüyle değerler topluma mal olmuş ve toplumun ortak mirasını oluşturan öğelerdir.⁵

Dini, milli, ahlaki, bilimsel, sanatsal, kültürel, ekonomik vb. olmak üzere çeşitli şekillerde sınıflandırılan değerler, bireyin hayatında ve çevresinde gerçekleşen her şeye anlam katarak, neyi nasıl yapacağı konusunda bireye rehberlik etmektedir.⁶ İnsanın duygu, düşünce ve davranışları, toplumda kabul gören değerlere göre yerindelik, etkililik, güzellik, ahlakilik gibi açılardan değerlendirilmekte ve doğru-yanlış, sevap-günah, iyi-kötü, güzel-çirkin gibi nitelendirmelerle anlamlandırılmaktadır.⁷ Bu özelliğinden dolayı değerlerin, toplumun üyesi olan birey tarafından öğrenilmesi ve dikkate alınması gerekli olmaktadır.

Toplumsal bir varlık olan ve bu nedenle bir arada yaşayan insanlar için değerlerin olmadığı bir hayat düşünülemez. Zira değerler, toplumsal huzur ve barışın oluşmasına katkı sağlayarak toplumu ayakta tutan temel faktörlerden biridir. Toplumda ahlaki çürümenin yansıması olarak nitelendirilebilecek, vicdanı yaralayan bir olayla karşılaşıldığında ahlak, etik ya da bizi biz yapan değerlerden söz edilmeye başlanması aslında değerlerin toplumsal huzur ve barış için ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir.⁸ Ortak değerlerde

³ Zarife Şeyma Arslan - Fatma Tunç Yaşar, "Yükselen 'Değer' Kavramı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım", DEM Dergi 1/1 (2007), 8.

⁴ Hayati Hökelekli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitim* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2013), 193.

⁵ Recep Kaymakcan - Hasan Meydan, *Ahlak Değerler ve Eğitimi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2016), 24.

⁶ Ayşe Canatan, "Toplumsal Değerler ve Yaşlılar", *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi* 1/1 (2008), 64.

⁷ Hökelekli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitim*, 284-285.

⁸ Ahmet Gündoğdu, "Değerlerle Yaşamak", *Eğitime Bakış* 6/18 (2010), 1; Şeref Göküş, "Gençlerde Ahlakî Değerlerin İnşasında Akran Rol Modelliğinin Önemi", *Türk Akademik*

buluşamayan insanlardan oluşan toplumun barış ve huzur içinde yaşaması zordur. Bu nedenle toplumda birleştirici ve bütünleştirici rol oynayan değerlerin, bireyler tarafından içselleştirilmesi ve yeni nesle aktarılması gerekmektedir. Bu da günümüzde değerler eğitimiyle mümkün olmaktadır.

Değerler öğrenilebilen ve öğretilen olgulardır.⁹ Değerleri bilerek doğmayan, dolayısıyla sonradan öğrenen insan, toplumsal bir varlık olarak içinde yer aldığı aile, grup, kurum vb. ortamlarda planlı ya da plansız gerçekleşen öğrenmelerle değerleri tanır.¹⁰ Bu bağlamda değerler, eğitimin konu alanına girmekte ve bireyin değerleri ne zaman, nerede, kimlerden, nasıl öğreneneceği gündeme gelmektedir. İnfomal yollarla yapılan değerler eğitiminde, kontrolü güç olan günümüz şartlarında eksik, hatalı ve yanlış öğrenmelerin gerçekleşmesi muhtemel olduğu için, değerler eğitiminin sistematik bir şekilde okulda yapılması gerekli hale gelmiştir.¹¹

Önceden belirlenen amaçlar doğrultusunda bireyi yetiştirme süreci olan eğitimde üç temel gaye ön plana çıkmıştır: İnsanın zihnini ve düşünme kabiliyetini geliştirmek, bedenini eğitmek, duygu ve irade yönünü güçlendirmek.¹² Pozitivist düşünceyle şekillenen ve temel hedefi başarı ve ilerleme ekseninde bilgili ve becerili bireyler yetiştirmek olan modern eğitim, başlangıçta bireyin duygu ve irade yönünü ihmal ederek, bireylerin kişilik ve karakterlerinin olumlu olup olmamasıyla ilgilenmemiştir. Öğrencilerin irade ve duygu yönünü besleyen ahlaki ve manevi değerler konusunda sessiz kalan, hatta dışlayıcı olan modern eğitimin, bu yönüyle toplumda gerçekleşen değişim ve dönüşümü ihmal ettiği ve toplumsal problemlere zemin hazırladığı düşünülebilir.¹³

Araştırmalar Dergisi Uluslararası Multidisipliner Kongresi (18-20 Ekim 2019/Saraybosna), ed. Mehmet Şahin (Ankara: Otto Yayınları, 2019), 141-142.

⁹ Mehmet Zeki Aydın, "Okulda Değerler Eğitimi", *Eğitime Bakış* 6/18 (2010), 16.

¹⁰ Recep Kaymakcan, "Değer Kavramı ve Gençlerin Dini Değerleri", *Eğitime Bakış* 6/18 (2010), 10.

¹¹ Oktay Akbaş, *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004), 62.

¹² Kaymakcan - Meydan, *Ahlak Değerler ve Eğitimi*, 138.

¹³ Seyfi Kenan, "Modern Eğitimin Oluşum Sürecinde Değerler Eğitimi Nasıl Zayıfladı?", *"Değerler ve Eğitimi" Uluslararası Sempozyumu*, ed. Recep Kaymakcan vd. (İstanbul: DEM, 2013), 275-276.

Ancak son yıllarda insan kaynaklı olan ve insanlık için tehlike arz eden olaylar, insan yetiştirmedeki bu eksikliğin fark edilmesini sağlamış ve insani ve ahlaki temel değerlere sahip bireyler yetiştirmek okulun hedefleri arasında yer almaya başlamıştır.¹⁴ Değerler eğitimi olarak adlandırılan bu yeni anlayışla toplumun büyük çoğunluğunun benimsediği temel değerleri içselleştiren bireyler yetiştirmek hedeflenmektedir.

Türkiye’de uygulanan eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı bireyler yetiştiren bir yapıda olmayıp, temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmeyi de hedeflemektedir.¹⁵ Eğitim sisteminin bu hedefi, ilgili mevzuatta açıkça ifade edilmiştir. Bu kapsamda ülkemizde MEB bünyesinde yürütülen değerler eğitimi faaliyetleri, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nda yer alan 2., 11. ve 23. maddeler çerçevesinde yürütülmektedir. Bahsi geçen kanunun 2. maddesine göre, Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip kişiler yetiştirmek Türk Milli Eğitimi’nin temel amaçları arasında yer almaktadır. Bu amaçlara ulaşmak, akademik eğitimle bir arada yürütülen sistemli bir değerler eğitimiyle mümkün olup, ülkemizde hâlihazırda uygulanan eğitim programları bu işlevi yerine getirebilecek şekilde oluşturulmuştur.

Öğrencilerin değer sistemlerinin gelişiminde, sosyal davranış örnekleri sunan okulun ve okulda uygulanan programların önemli rolü vardır. Program çerçevesinde okulda yapılan etkinlikler, öğrencilerin toplumda kabul gören belirli değerleri bilmelerine, kavramalarına ve davranışa dönüştürmelerine aleni ya da örtük olarak yardımcı olmaktadır. Bu nedenle mevcut programlarda öğrencilere aktarılması hedeflenen ve programın ana odağını oluşturan milli, manevi ve evrensel değerler, on ana başlık altında toplanarak her bir öğretim programında kazanımlarla ilişkilendirilmiş ve bu değerlere ilişkin

¹⁴ Hayati Hökelekli, “Modern Eğitimde Yeni Bir Paradigma: Değerler Eğitimi”, *Eğitime Bakış* 6/18 (2010), 4.

¹⁵ Cevat Eker - Sümeyra Ünlü, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Kök Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi”, *The Journal of International Educational Sciences* 25 (2021), 73.

tutum ve davranışlar belirlenmiştir.¹⁶ Dolayısıyla değerler için ayrı bir program, öğrenme alanı, ünite, konu vb. oluşturulmamış, öğretim programları içerisinde ve öğretim programlarının her bir biriminde değerlere yer verilmiştir. Bu kapsamda öğretim programlarında kök değer olarak ifade edilen adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik değerleri hem kendi başlarına, hem de ilişkili oldukları alt değerlerle ele alınmıştır.¹⁷

Öğretim programlarındaki anlayışı yansıtan ve programların en temel uygulama aracı olan materyal, ders kitaplarıdır. Bu yönüyle öğretim sürecinin en temel ve önemli materyali olan ders kitapları, programlarda kazandırılması hedeflenen değerlerin de yer aldığı temel kaynak olmaktadır.¹⁸ Hem öğrencinin, hem de öğretmenin kolayca ulaşabildiği ve sınıf içinde veya sınıf dışında kullanılabilen ders kitaplarının, içerik ve tasarım olarak, öğretim programlarında yer alan kök değerleri kazandırmaya yönelik hazırlanması gerekmektedir. Özellikle okuldaki dersler içerisinde değerler eğitime katkı sağlamada önemli potansiyeli olan din eğitime yönelik derslerde okutulan kitapların, öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerler açısından daha zengin bir içeriğe sahip olması beklenir. Öğretim programında, Hz. Muhammed'in örnek kişiliğini rehber edinen bireyler yetiştirmenin hedeflendiği,¹⁹ Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında bu değerlere daha fazla yer verilmesi gerekir.

Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında yer alan ünite ve konular, öğrenme alanları ve kazanımlar dikkate alınarak oluşturulmuştur. Öğrenme alanları dersin bilgi, beceri, ahlaki tutum ve değer kazandırıcı nitelikleri göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Bu çerçevede ortaokul Peygamberimizin Hayatı dersi için belirlenen öğrenme alanları Tablo 1'de belirtildiği gibi

¹⁶ Hasan Meydan, "Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme", *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2014), 94-96; Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı TTKB, *Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine* (18 Temmuz 2017), 7.

¹⁷ Milli Eğitim Bakanlığı MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı* (MEB, 2018), 2.

¹⁸ Mustafa Caner - Berker Kurt, "Ders Kitabı Değerlendirme Yaklaşımları", *Journal of World of Turks* 12/1 (2020), 366.

¹⁹ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 8.

adlandırılmış, ancak bu adlandırmalar ders kitaplarına yansıtılmamıştır. Hz. Muhammed'in hayatıyla ilgili konular öğrenme alanları çerçevesinde hem kronolojik hem de tematik olarak dört yıla yayılmış ve ünite adları da buna göre belirlenmiştir.²⁰

Tablo 1: Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğrenme Alanları ve Üniteleri

Öğrenme Alanları	Üniteler			
	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Ana Hatlarıyla Peygamberimizin Hayatı	Peygamberimizin Çocukluk Yılları	Peygamberimizin Gençlik Yılları	Peygamberimizin Mektep Yılları	Peygamberimizin Medine Yılları
Peygamberimizin Nebvi Yönü	Peygamberlik ve Peygamberimiz	Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimiz	Peygamberimizin Evrensel Mesajları	Peygamberimizin Dindeki Konumu
Sosyal Hayatta Peygamberimiz	Peygamberimiz ve Çocuklar	Peygamberimiz ve Gençler	Peygamberimiz ve Yerin Çevresi	Peygamberimiz ve Sosyal Hayat
Peygamberimizin Örnekliliği	En Güzel Örnek Peygamberimiz	En Güzel Örnek Peygamberimiz	En Güzel Örnek Peygamberimiz	En Güzel Örnek Peygamberimiz
Peygamberimizin Ashabı	Peygamberimiz ve Sahabe	Sahabenin Fazileti	Sahabeden Örnek Davranışlar	İslam Daveti ve Sahabe

Değerler eğitimindeki önemli rolünden dolayı ders kitaplarının incelendiği birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda Türkçe, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler başta olmak üzere birçok dersin kitabı incelenmiştir.²¹ Değerler eğitime katkı potansiyeli yüksek olan din eğitimine yönelik derslerle ilgili çalış-

²⁰ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 8.

²¹ Ağca - Meydan, "Yedinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Kök Değerlerin Öğretimi Açısından İncelenmesi", 99.

malar, çoğunlukla DKAB dersi örnekleminde yapılmıştır. DKAB örnekleminde yapılan çalışmaların DKAB öğretmenlerine,²² DKAB programına²³ ve DKAB ders kitaplarına²⁴ yönelik yapıldığı görülmektedir. Peygamberimizin Hayatı dersine yönelik bir araştırmaya ise rastlanmamıştır.

²² Recep Kaymakcan - Hasan Meydan, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi", *Değerler Eğitimi Dergisi* 9/21 (2011), 29-55; Mücahit Arpacı, "Öğretmen ve Velilerin İDKAB Dersinde Değerler ve Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 14/2 (2014), 107-121; Yakup Keskin, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Değer Eğitimi ve Dkab Derslerinin Zorunluluğu (Samsun Örneği)", *Milli Eğitim Dergisi* 44/203 (2014), 225-249; Muhammed Esat Altıntaş, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Değer Öğretiminin Amaçları-Nitel Bir Araştırma", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 16/2 (2016), 193-209; Muhammed Esat Altıntaş, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Gözüyle Değer Öğretimini Gerçekleştiren Öğretmenlerde Olması Gereken Nitelikler (Nitel Bir Araştırma)", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/34 (14 Aralık 2016), 125-142; Muhammed Esat Altıntaş, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değer Öğretiminde Yaptıkları İşbirlikleri-Nitel Bir Araştırma", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/30 (2016), 339-352; Muhammed Esat Altıntaş, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Değer Öğretiminde Benimsedikleri Sınıf Yönetimi Yaklaşımı", *Bilimname* 2017/34 (2017), 465-498; Muhammed Esat Altıntaş, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değer Öğretiminde Kullandıkları Yöntemler-Nitel Bir Araştırma", *Milli Eğitim Dergisi* 47/217 (2018), 131-165; Muhammed Esat Altıntaş, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Değer Öğretiminde Gerçekleştirdikleri Ders Dışı Etkinlikler Üzerine Nitel Bir Araştırma", *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 7 (2019), 83-99.

²³ Abdulkadir Çekin, "Değer Açısından İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Kazanımları: Bir İçerik Analizi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12/2 (2012), 105-119; İsmail Arıcı - Kenan Maden, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Saygı Değeri", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22/1 (2018), 237-256; Tuğrul Yürük - Ahmet Düzenli, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Kazanımlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 21/2 (2021), 715-740; Ferda Aslan - Cemil Osmanoglu, "2010 ve 2018 Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi", *Erciyes Akademi* 36/3 (2022), 1085-1111.

²⁴ Übeydullah Pilatin, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Değerlerin Göstergibilimsel Analizi", *Batman Üniversitesi İslami İlimler Hakemli Dergisi* 2/2 (2018), 54-71; Eker - Ünlü, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Kök Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi"; Ağca - Meydan, "Yedinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Kök Değerlerin Öğretimi Açısından İncelenmesi"; Hüseyin Kasım

Bu çalışmada; ortaokullarda seçmeli, imam hatip ortaokullarında zorunlu olarak okutulan Peygamberimizin Hayatı dersi için hazırlanan ders kitapları, kök değerler açısından incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı, Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında kök değerlere ne ölçüde yer verildiğinin tespit etmektir. Bu amaç çerçevesinde çalışmada aşağıdaki sorular cevaplandırılmaya çalışılmıştır:

1. Ortaokul Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında hangi kök değerler yer almaktadır?
2. Ortaokul Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında kök değerlerin yer alma sıklık ve oranları nedir?
3. Ortaokul Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında yer alan kök değerlerin sınıf düzeylerine göre dağılımı nasıldır?

Mevcut öğretim programlarında değerler eğitimi her ne kadar programlar üstü bir anlayışla yapılandırılrsa da, insanlığa rehber olarak gönderilen Hz. Muhammed'in hayatını anlatan Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında kök değerlere ne ölçüde yer verildiği araştırılması gereken bir konudur. Çalışmada ulaşılan bulguların program geliştirme ve ders kitabı hazırlama sürecinde ilgililere ve alan yazına katkı sağlaması beklenmektedir.

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Modeli

Ortaokul Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarının kök değerler açısından incelendiği bu çalışma nitel türde, tarama modelinde, betimsel bir çalışmadır. Geçmişte ya da halen var olan bir durumun olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan²⁵ tarama modeli, eğitim alanındaki araştırmalarda en çok kullanılan araştırma modelidir.²⁶ Tarama modelinde araştırılmak istenen konu, olgu ya da olay, doğal ortamında ve olduğu gibi tanımlanır.

Koca, "Evrensel Değerler Bağlamında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 64/2 (2023), 629-657.

²⁵ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (Ankara: Nobel Yayın, 2014), 77.

²⁶ Şener Büyüköztürk vd., *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi, 2019), 24.

Nitel araştırmalarda olay veya olgular doğal ortamı içerisinde gözlem, görüşme, doküman incelemesi gibi çeşitli teknikler kullanılarak gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmaya çalışılır.²⁷ Bu çalışmada veriler doküman incelemesi tekniği ile elde edilmiştir. Araştırılacak konu hakkında bilgi içeren yazılı kaynakların analizini kapsayan doküman incelemesi, nitel araştırmalarda veri toplama yöntemi olarak tek başına kullanılabilir.²⁸ Doküman incelemesinde veriler, araştırılan konuyla ilgili mevcut kayıt ve belgelerin incelenmesiyle elde edilir.²⁹ Bu inceleme sürecinde dokümanlara ulaşma, dokümanların özgünlüğünü kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma aşamaları takip edilir.³⁰

1.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmanın verileri, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ortaokul ve imam hatip ortaokullarında okutulan Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarından elde edilmiştir. Bu kapsamda Talim Terbiye Kurulu'nun 28.05.2018 gün ve 78 sayılı kararıyla kabul edilen Peygamberimizin Hayatı 5³¹ ve Peygamberimizin Hayatı 6³²; 18.04.2019 gün ve 8 sayılı kararıyla kabul edilen Peygamberimizin Hayatı 7³³ ve Peygamberimizin Hayatı 8³⁴ ders kitapları incelenmiştir. Ders kitapları incelenirken, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Öğretim Programı'nda yer alan kök değerler³⁵ ve bu değerlerle ilişkili olduğu TTK tarafından belirtilen tutum ve davranışlar³⁶ dikkate alınmıştır. Kök değerler ve bu değerlerle ilişkili tutum ve davranışlar Tablo 1'de belirtilmiştir.

²⁷ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin, 2018), 41.

²⁸ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 189.

²⁹ Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 183; Veysel Sönmez - Füsün Gülderen Alacapınar, *Sosyal Bilimlerde Ölçme Aracı Hazırlama* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2016), 25.

³⁰ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 194-201.

³¹ Veysel Akkaya vd., *Peygamberimizin Hayatı 5* (MEB, 2022).

³² Fatma Balcı Arvas vd., *Peygamberimizin Hayatı 6* (MEB, 2022).

³³ Feramuz Yılmaz vd., *Peygamberimizin Hayatı 7* (MEB, 2022).

³⁴ Sonnur Günaydın Asan - Mithat Bala, *Peygamberimizin Hayatı 8* (MEB, 2022).

³⁵ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 2.

³⁶ TTKB, *Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine*, 24.

Tablo 2: Kök Değerler ve Bu Değerlere İlişkin Tutum ve Davranışlar

Kök Değerler	Kök Değerlerle İlişkili Bazı Tutum ve Davranışlar
Adalet	Adil olma, eşit davranma, paylaşma...
Dostluk	Diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma...
Özdenetim	Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
Sabır	Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...
Saygı	Alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
Sevgi	Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma...
Sorumluluk	Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
Vatanseverlik	Çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme...
Yardımseverlik	Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma...

Toplanan verilerin çözümlenmesi, nitel araştırmalarda kullanılan betimsel analiz yaklaşımıyla yapılmıştır. Betimsel analizde verilerin özetlenmesinde ve yorumlanmasında önceden belirlenen temalar dikkate alınır. Bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış olarak sunulduğu bu analizde, bulguları çarpıcı

bir şekilde yansıtmak ve desteklemek için sık sık alıntılara yer verilir.³⁷ Bu çalışmada Tablo 1’de belirtilen kök değerler ve bu değerlere ilişkin tutum ve davranışlar tema olarak kabul edilmiştir. Ders kitapları incelenirken analiz birimi olarak paragraflar dikkate alınmış ve tema olarak belirlenen değerler ile bu değerlere ilişkin tutum ve davranışların paragraflarda yer alma durumuna göre kodlama yapılmıştır. Aynı paragrafta birden fazla farklı değer varsa, bu değerlerin her birine değinildiği; ancak aynı değer bir paragrafta birden fazla tekrar ediyorsa, bu değere bir kez değinildiği kabul edilmiştir. Birden fazla kök değer içerisinde yer alan paylaşma, dayanışma, vefalı olma, güven duyma gibi tutum ve davranış ifadeleri, cümledeki anlamına göre değerlendirilmiştir. Kök değerlerle ilişkili olan konu etkinlikleri, okuma metinleri ve görseller ayrı bir paragraf olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede tespit edilen kök değerlerin sınıf düzeyine göre dağılımı, sayfa numaraları ve frekans değerleri belirtilerek tablo haline getirilmiştir. Ders kitaplarının içindekiler bölümü, ünitenin tanıtımı için oluşturulan neler öğreneceğiz, ünite kavramları ve ünite hazırlık çalışmaları bölümleri, ünite sonlarında yer alan değerlendirme bölümü, sözlük bölümü, kaynakça bölümü ve dipnotlar analizlerde dikkate alınmamıştır. Kök değerlere ilişkin bulguları desteklemek amacıyla, her bir kök değer için en az ve en çok yer aldığı ders kitabından kök değerleri yansıtan alıntılara yer verilmiştir.

2. Bulgular

2.1. Adalet Kök Değerine İlişkin Bulgular

Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme anlamlarına gelen³⁸ adalet, her bireyin sahip olması gereken önemli bir değerdir. İnsanlık için önemli olan bu değere, Peygamberimizin Hayatı (5-8) öğretim programında ve ders kitaplarında yoğun bir şekilde yer verilmiştir. Programda 7. sınıf 2. üniteye yer alan “Adaletin İslam’ın temel ilkelerinden biri olduğunu kavrar.”, “İnsanların yaratılıştan itibaren eşit olduğu ile ilgili bir hadisi yorumlar.” kazanımları³⁹ ile 8. Sınıf 3. üniteye yer

³⁷ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 239.

³⁸ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Adalet” (Erişim 15 Şubat 2024).

³⁹ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 33.

alan “Peygamberimizin adaleti sağlamada ortaya koyduğu ilkeleri örneklerle açıklar.” kazanımı⁴⁰ adalet değeriyle ilişkilidir. Bu kazanımlarla ilişkili olan konu başlıklarında da adalet değerine yer verilmiştir. 7. sınıf 2. üniteye yer alan “Adaletin Gözetilmesi” başlığı⁴¹ ve 8. sınıf 3. üniteye yer alan “Adil Bir Yönetici Olarak Peygamberimiz” başlığı⁴² adalet değerini yansıtmaktadır. Adaletle ilgili herhangi bir kazanımın karşılığı olmasa da 6. sınıf 1. üniteye yer alan “Adaletli Hakem” başlığı da⁴³ bu değeri yansıtmaktadır.

Ortaokul Peygamberimizin Hayatı ders kitapları içerik olarak incelendiğinde 5. sınıf ders kitabında 9, 6. sınıf ders kitabında 14, 7. sınıf ders kitabında 34 ve 8. sınıf ders kitabında 27 olmak üzere toplam 84 yerde adalet değerine vurgu yapıldığı görülmektedir. Ders kitaplarında adalet değerine vurgu yapılan yerlerin sınıf düzeyine göre dağılımı ve sayfa numaraları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3: Adalet Kök Değerine İlişkin Bulgular

Sınıf Düzeyi	Sayfa Numaraları	f	%
5	14, 16, 38, 47, 48, 83, 100(2), 105	9	10,71
6	17, 18, 19, 22, 26, 41(2), 42, 46(3), 47, 78, 92	14	16,67
7	14, 15, 31, 48, 49(2), 51, 53(4), 54(4), 55(5), 57, 59, 62, 63, 71, 72, 73, 75, 77, 78, 81, 87, 93, 119	34	40,48
8	16, 17, 38(2), 39, 64(4), 65(5), 66(4), 68(3), 69, 73(2), 74, 112, 113	27	32,14
Toplam		84	100

Tabloya göre adalet değerine her sınıf düzeyinde temas edilmekle birlikte en çok 7. sınıf ders kitabında, en az ise 5. sınıf ders kitabında yer verildiği görülmektedir. 7. ve 8. sınıf ders kitaplarında adalet kök değerine daha çok yer verilmiş olmasının, her iki sınıf düzeyinde de doğrudan bu değerle ilişkili

⁴⁰ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 41.

⁴¹ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 31.

⁴² MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 38.

⁴³ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 24.

olan kazanım bulunmasından kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü adalet değeriyle ilgili kazanımların varlığı, ilgili sınıfların ders kitaplarının içeriğine yansımıştır. Benzer durum adalet değerinin öğrenme alanlarına göre dağılımını da etkilemiştir. Ders kitaplarında adalet değerini içeren kazanımların yer aldığı “Peygamberimizin Nebevi Yönü” ve “Sosyal Hayatta Peygamberimiz” öğrenme alanlarında bu değere daha çok yer verildiği görülmektedir. Ders kitaplarında yer alan aşağıdaki metinler adalet kök değerine örnek gösterilebilir:

“Peygamberimiz adaletli davranmak için büyük titizlik göstermiş, bizden de aynı titizliği göstermemizi istemiştir. Bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmaktadır: ‘Müslüman Müslüman’ın kardeşidir. Ona haksızlık yapmaz, haksızlık yapılmasına seyirci kalmaz...”⁴⁴

“İhlas ve samimiyet, Peygamberimizin hayatında sadece ibadetlerde değil; insani ilişkilerde de ön plandadır. O, insanlarla iletişim kurarken de samimi ve içten davranmış; gösteriştten ve çıkarılıktan daima kaçınmıştır. Hanımına, çocuklarına, torunlarına, akrabalarına ve çevresine gerekli önemi ve saygıyı göstermiştir. İnsanlar arasında küçük büyük ayrımı yapmadan herkese eşit ve adil bir şekilde davranmıştır.”⁴⁵

“Hayatın her alanında adil olmak önemlidir. Ancak özellikle devlet yönetiminde adalet her şeyden daha önemlidir. Peygamber Efendimiz devlet yönetiminde adil olan kimseleri hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın gölgelendireceğini müjdelemiştir.”⁴⁶

2.2. Dostluk Kök Değerine İlişkin Bulgular

Sevilen, güvenilen, gönüldeş olan, iyi anlaşılın, iyi geçinilen, aralarında iyi ilişkiler kurulan kimseyi ifade eden dost⁴⁷ kelimesinden türetilen ve dost olma durumunu ifade eden dostluk, insanları birleştiren bir değerdir. Sosyal bir varlık olan insan için oldukça önemli olan bu değere Peygamberimizin

⁴⁴ Balcı Arvas vd., *Peygamberimizin Hayatı* 6, 46.

⁴⁵ Akkaya vd., *Peygamberimizin Hayatı* 5, 83.

⁴⁶ Yılmaz vd., *Peygamberimizin Hayatı* 7, 54.

⁴⁷ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Dost” (Erişim 16 Şubat 2024).

Hayatı ders kitaplarında yoğun bir şekilde temas edilmesi beklenir. Peygamberimizin Hayatı (5-8) öğretim programında 7. sınıf 5. üniteye yer alan “Sahabenin yardımlaşma ve dayanışmasına örnekler verir.” ve “Sahabenin cesaretini ve sadakatini örneklerle açıklar.” kazanımları⁴⁸ dostluk değeriyle ilişkilidir. Konu başlıkları içerisinde 5. sınıf 3. üniteye yer alan “Çocukların Dostu Peygamberimiz” başlığı⁴⁹ ile 7. sınıf 5. üniteye yer alan “Sahabenin Cesaret ve Sadakati” ve “Sahabenin Yardımlaşma ve Dayanışması” başlıklarının⁵⁰ dostluk değerini yansıtmaktadır.

Kazanımlarda ve konu başlıklarında yer almasa da, ders kitaplarının içeriğinde birçok yerde dostluk değerine temas edildiği görülmektedir. 5. sınıf ders kitabında 9, 6. sınıf ders kitabında 37, 7. sınıf ders kitabında 46 ve 8. sınıf ders kitabında 20 olmak üzere toplam 112 yerde bu değere yer verilmiştir. Ders kitaplarında dostluk değerine değinilen yerlerin sınıf düzeyine göre dağılımı ve sayfa numaraları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4: Dostluk Kök Değerine İlişkin Bulgular

Sınıf Düzeyi	Sayfa Numaraları	f	%
5	47, 64, 82(2), 95(2), 99, 102, 106	9	8,04
6	19, 24, 42(2), 45, 46, 48, 55, 63, 64, 65(3), 66, 67, 70, 87, 88, 89(2), 90, 91, 93, 94(2), 107, 108(4), 112, 113, 116, 117, 118, 121(2)	37	33,04
7	17(2), 18(2), 19, 24, 27, 30, 34, 36, 40, 72, 73, 79, 81, 89(2), 95, 100, 102, 108(4), 109(6), 110, 113(6), 114(3), 115(2), 117, 118, 120, 122	46	41,07
8	27(3), 38, 39, 41(4), 58, 69, 73, 90, 97, 104(2), 105, 109, 110, 112	20	17,86
Toplam		112	100

⁴⁸ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 36.

⁴⁹ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 17.

⁵⁰ Yılmaz vd., *Peygamberimizin Hayatı* 7, 31.

Tabloya göre dostluk değerine her sınıf düzeyinde değinildiği görülmektedir. Ders kitapları içerisinde en çok 7. sınıf ders kitabında, en az ise 5. sınıf ders kitabında dostluk değerine yer verilmiştir. Öğrenme alanları açısından bakıldığında “Peygamberimizin Ashabı” öğrenme alanında dostluk değerine daha yoğun vurgu yapıldığı görülmektedir. Diğer öğrenme alanlarındaki ünitelere göre bu öğrenme alanında yer alan ünitelerde dostluk değerinin daha çok yer almasının, bu ünitelerde Hz. Peygamberin ashabıyla olan münasebetlerinin konu edilmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Özellikle 7. Sınıf ders kitabında yer alan “Sahabeden Örnek Davranışlar” adlı ünite, sahabenin örnek davranışları çerçevesinde dostluk değerine vurgu yapıldığı görülmektedir. Ders kitaplarında yer alan aşağıdaki metinler dostluk değerine örnek gösterilebilir:

“Dost ve arkadaş anlamında kullanılan sahabi kelimesi, sohbet kelimesinden gelir. Müslüman olarak Hz. Peygamber’in sohbetine katılan kimse demektir. Sahabe ise sahabi kelimesinin çoğuludur. Peygamber Efendimize gelip iman eden sahabiler, onunla görüşüp sohbet ettiler. Birlikte namaz kıldılar ve Kur’an okudular. İslam’ı ondan öğrenip Müslümanca yaşadılar. Peygamberimizle (s.a.v) hem dost oldular hem de bütün zorluklarla birlikte mücadele ettiler.”⁵¹

“Peygamber Efendimiz, İsrâ ve Mirac gecesinde yaşadığı olağanüstü şeyleri Kâbe’de insanlara açıkladı. Müşrikler bu habere hem şaşırıyor hem de sevindi. Sevinmişlerdi çünkü Hz. Peygamber’in güya yalan söylediğini ispat için delil bulduklarını zannetmişlerdi. Bu olayı, Hz. Ebu Bekir’e haber verdiler. Müşrikler: Dostunun son olarak anlattığı bu yeni şeylere ne diyeceksin, göklere çıkmış! Hz. Ebu Bekir: Bunu o mu söyledi? Müşrikler: Evet, o söyledi. Hz. Ebu Bekir: O söylediye doğrudur. Onun ağzından çıkan her sözün doğru olduğuna inanıyorum.”⁵²

2.3. Dürüstlük Kök Değerine İlişkin Bulgular

⁵¹ Akkaya vd., *Peygamberimizin Hayatı* 5, 95.

⁵² Yılmaz vd., *Peygamberimizin Hayatı* 7, 30.

Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan kimseyi ifade eden dürüst⁵³ kelimesinden türetilen ve dürüst olma durumunu ifade eden dürüstlük, bireye kazandırılması gereken önemli bir değerdir. Peygamberimizin Hayatı (5-8) öğretim programında doğrudan dürüstlük değerini içeren bir kazanıma yer verilmemiştir. Ancak 6. sınıf 1. üniteye yer alan “Peygamberimizin gençlik dönemindeki ahlaki özelliklerini kavrar.”, “Peygamberimizin gençlik dönemindeki erdemli davranışlarını kendi hayatında uygulamaya istekli olur.” kazanımları dolaylı olarak dürüstlikle ilişkilendirilebilir. Ünite ve konu başlıklarına bakıldığında, dürüstlük değerine güvenilir olma anlamında sadece 6. sınıf 1. üniteye geçen “Toplumsal Sorunlara Duyarlı ve Güvenilir Genç” başlığında⁵⁴ yer verildiği görülmektedir.

Dürüstlük, Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında yoğun bir şekilde temas edilen bir değerdir. Dürüstlük değeri 5. sınıf ders kitabında 16, 6. sınıf ders kitabında 20, 7. sınıf ders kitabında 32 ve 8. sınıf ders kitabında 29 olmak üzere toplam 97 yerde geçmektedir. Ders kitaplarında dürüstlük değerine değinilen yerlerin sınıf düzeyine göre dağılımı ve sayfa numaraları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 5: Dürüstlük Kök Değerine İlişkin Bulgular

Sınıf Düzeyi	Sayfa Numaraları	f	%
5	16, 29(3), 37, 40, 43, 44, 45(3), 46, 59, 66, 81, 84,	16	16,49
6	15, 16, 19(3), 20(3), 21, 22, 24, 33, 46, 47(3), 48, 49, 64, 117	20	20,62
7	14, 15, 19, 20, 25, 30, 58(2), 59(5), 60, 77, 79, 91, 92, 108(3), 109(2), 110(2), 111, 114, 117, 118(2), 120, 121	32	32,99
8	16, 17(2), 22, 38, 39, 46, 47, 48(2), 56, 65, 67(2), 68, 72, 75, 76(3), 77(2), 78(4), 109, 112, 118	29	29,90
Toplam		97	100

⁵³ Güncel Türkçe Sözlük, “Dürüst” (Erişim 19 Şubat 2024).

⁵⁴ MEB, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı, 24.

Tablo incelendiğinde her sınıf düzeyinin ders kitabında dürüstlük değerine değinildiği görülmektedir. Dürüstlük değeri en çok 7. sınıf ders kitabında yer alırken, en az ise 5. sınıf ders kitabında yer almaktadır. Öğrenme alanlarına göre dürüstlük değerinin “Peygamberimizin Nebevi Yönü” öğrenme alanında daha fazla yer aldığı görülmektedir. Bu öğrenme alanında yer alan ünitelerde Hz. Peygamberin ahlaki özelliklerine ve evrensel mesajlarına değinilmiş olmasının, dürüstlük değerinin daha çok vurgulanmasında etkili olduğu söylenebilir. Ders kitaplarında yer alan aşağıdaki metinler dürüstlük değerine örnek gösterilebilir:

“Peygamber Efendimizin (s.a.v) yalnızca sözleri değil her türlü davranışı dosdoğruydu. Şaka bile olsa yalan söylediği hiç duyulmamıştı. Verdiği sözü yerine getirirdi. Kendisine emanet edileni korurdu. İşlerinde dakik, planlı ve düzenliydi. Zamamı en güzel ve en verimli bir şekilde değerlendirirdi.”⁵⁵

“Emanetin gözetilmesi noktasında bizim için en güzel örnek Resul-i Ekrem Efendimizdir. O, daha gençliğinde insanların en güvenilirli olarak “el-Emin” olarak isimlendirildi. Peygamber olduktan sonra kendisine iman etmeyen insanlar dahi ona asla “güvenilmez birisin” demedi. Aksine emanetlerini ona vermeye devam ettiler. Hatta Peygamber Efendimiz, Medine’ye hicret edeceği zaman, Hz. Ali’yi çağırdı. Ona hicret hakkındaki ilahi emri haber verip kendisinde bulunan emanetleri yerlerine teslim etmesi için onu görevlendirdi.”⁵⁶

2.4. Özdenetim Kök Değerine İlişkin Bulgular

Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması anlamına gelen⁵⁷ özdenetim, Peygamberimizin Hayatı derslerinde öğrencilere kazandırılması gereken önemli bir değerdir. Peygamberimizin Hayatı (5-8) öğretim programında, her bireyin sahip olması gereken bu değerle ilişkilendirilebilecek kazanıma ve konu başlığına yer verilmemiştir.

⁵⁵ Akkaya vd., *Peygamberimizin Hayatı* 5, 29.

⁵⁶ Yılmaz vd., *Peygamberimizin Hayatı* 7, 59.

⁵⁷ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Öz denetim” (Erişim 20 Şubat 2024).

Öz denetim, Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında en az vurgulanan kök değerdir. Öz denetim değerine 5. sınıf ders kitabında 10, 6. sınıf ders kitabında 7, 7. sınıf ders kitabında 12 ve 8. sınıf ders kitabında 4 olmak üzere toplam 33 yerde temas edilmektedir. Ders kitaplarında öz denetim değerine değinilen yerlerin sınıf düzeyine göre dağılımı ve sayfa numaraları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 6: Öz Denetim Kök Değerine İlişkin Bulgular

Sınıf Düzeyi	Sayfa Numaraları	f	%
5	19, 44, 63, 64, 65(3), 69, 85, 100	10	30,30
6	16(3), 33, 63, 87, 90, 95	7	21,21
7	43, 53, 58, 59, 61, 88, 91, 99, 100, 102, 116(2)	12	36,36
8	58, 73, 77, 96	4	12,12
Toplam		33	100

Tabloya göre yer verilme sıklığı düşük olsa da tüm ders kitaplarında öz denetim değerine yer verildiği görülmektedir. Öz denetim değerine en çok 7. sınıf ders kitabında, en az ise 8. sınıf ders kitabında temas edilmiştir. Öğrenme alanları açısından bakıldığında sonuçlar birbirine yakın olmakla birlikte öz denetim değerine en çok "Peygamberimizin Örneği" alanında yer verildiği görülmektedir. Ders kitaplarında yer alan aşağıdaki metinler öz denetim değerine örnek gösterilebilir:

*"Rabb'imiz, peygamberinden ve kendisine inanan kullarından ibadette sabırlı ve azimli olmalarını, küçük menfaatlerin esiri olmalarını istemektedir. Tüm bunların bilincinde olan sahabe, başta namaz olmak üzere Yüce Allah'ın emirlerini yerine getirme, yasakları da terk etme hususunda azim gösterdi. Bu süreçte, davranışlarını Allah'ın rızasına uygun bir şekilde yönetmeyi (öz denetimi) öğrendi."*⁵⁸

⁵⁸ Yılmaz vd., *Peygamberimizin Hayatı* 7, 116.

“İyiliği emretme, kötülükten sakındırma görevi; Peygamber Efendimiz’in (s.a.v.) olduğu gibi bütün müminlerin de görevidir. Mü’min önce kendi nefsini temizlemeye çalışmalı, daha sonra mümin kardeşlerine iyiliği emredip onları kötülükten sakındırma-ya gayret göstermelidir.”⁵⁹

2.5. Sabır Kök Değerine İlişkin Bulgular

Üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme anlamlarına gelen⁶⁰ sabır yeni yetişen nesle kazandırılması gereken bir değerdir. Peygamberimizin Hayatı (5-8) öğretim programında 6. sınıf 4. üniteye yer alan “Peygamberimizin Allah’a güvenini ve sabrını örneklerle açıklar.” kazanımı⁶¹ ve 7. sınıf 1. üniteye yer alan “Peygamberimizin sabırla ilgili bir hadisini yorumlar.” kazanımı⁶² sabır değeriyle ilişkilidir. Ünite ve konu başlıkları incelendiğinde 6. sınıf 4. üniteye yer alan “Peygamberimizin Allah’a Güvenmesi ve Sabrı” başlığının sabır değerini yansıttığı görülmektedir.

Sabır, Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında birçok yerde temas edilen bir değerdir. Bu değer 5. sınıf ders kitabında 8, 6. sınıf ders kitabında 26, 7. sınıf ders kitabında 37 ve 8. sınıf ders kitabında 5 olmak üzere toplam 76 yerde geçtiği görülmektedir. Ders kitaplarında sabır değerine değinilen yerlerin sınıf düzeyine göre dağılımı ve sayfa numaraları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 7: Sabır Kök Değerine İlişkin Bulgular

Sınıf	Sayfa Numaraları	f	%
5	30, 40, 81, 82(2), 88, 102, 104	8	10,5 3
6	21, 46, 67, 87(5), 88(2), 89(3), 90(4), 91(3), 92, 107, 111, 114, 117, 119	2 6	34,2 1

⁵⁹ Günaydın Asan - Bala, *Peygamberimizin Hayatı* 8, 58.

⁶⁰ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Sabır” (Erişim 20 Şubat 2024).

⁶¹ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 28.

⁶² MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 32.

7	22, 23(2), 24(2), 28, 30, 35, 43(2), 54, 62, 72, 81, 100, 101, 102(3), 109, 116(8), 118(3), 119(2), 120(2), 121, 122	3 7	48,6 8
8	20, 48, 56, 105, 117	5	6,58
Top- lam		7 6	100

Tabloya göre tüm sınıf düzeyindeki ders kitaplarında sabır yer verildiği görülmektedir. Sabır değeri en çok 7. sınıf ders kitabında vurgulanırken, en az 8. sınıf ders kitabında vurgulanmıştır. 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında sabır değerinin daha çok vurgulanmasının, bu sınıf düzeylerinde sabır değerini içeren kazanımların yer almasından kaynaklandığı söylenebilir. Öğrenme alanları açısından sabır değeri incelendiğinde, “Peygamberimizin Örnekliği” ve öğrenme alanında bu değere daha çok yer verildiği görülmektedir. Bu durumun sabırla ilgili olan “Peygamberimizin Allah’a güvenini ve sabrını örneklerle açıklar.” kazanımının bu öğrenme alanında yer almasından kaynaklandığı söylenebilir. Ders kitaplarında yer alan aşağıdaki metinler sabır değerine örnek gösterilebilir:

“Peygamber Efendimizin hayatı incelendiğinde bilhassa Mekke yıllarının bir sabır dönemi olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü o, açıktan davet dönemi ile başlayan yıllarda her türlü baskı, şiddet ve yıldırılmaya karşı sabırla mücadele etmiştir. Kendisi sabrettiği gibi Müslümanlara da sürekli sabrı tavsiye etmiştir.”⁶³

“Yasir Ailesi'ne bir gün Mekke dışındaki bir yerde işkence ediliyordu. Peygamberimiz (s.a.v.) bunu öğrenince onların yanına geldi, üzüldü. Yasir'in (r.a.): ‘Bu işkence hiç bitmeyecek mi Ya Resulullah?’ sorusuna ‘Sabret!’ diye cevap verdi. Yasir ailesi için ‘Allah'ım! Yasir Ailesini başışla.’ diye dua etti. Yasir Ailesi cennet müjdesiyle bu işkencelere sabretti.”⁶⁴

2.6. Saygı Kök Değerine İlişkin Bulgular

⁶³ Yılmaz vd., *Peygamberimizin Hayatı* 7, 43.

⁶⁴ Günaydın Asan - Bala, *Peygamberimizin Hayatı* 8, 117.

Bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet anlamlarına gelen⁶⁵ saygı her insanın sahip olması gereken bir değerdir. İnsanlar arası ilişkilerde olumlu ve önemli etkileri olan saygı, Peygamberimizin Hayatı derslerinde vurgulanması gereken bir değerdir. Peygamberimizin Hayatı (5-8) öğretim programında doğrudan saygı değerini içeren bir kazanım yer almamaktadır. Ancak 5. sınıf 3. üniteye yer alan "Asr-ı Saâdet'teki çocukların Peygamberimize olan sevgisi ile özdeşim kurar." ve "Peygamberimizin çocuk sevgisini ve çocuklara verdiği değeri örneklerle açıklar." kazanımları;⁶⁶ 6. sınıf 2. üniteye yer alan "Peygamberimizin insanlara verdiği değeri örneklerle açıklar." kazanımı,⁶⁷ 3. üniteye yer alan "Peygamberimizin gençlere verdiği değeri örneklerle açıklar." kazanımı⁶⁸ ve 5. üniteye yer alan "Peygamberimizin sahabilerine verdiği değeri örneklerle açıklar." kazanımı⁶⁹ ile 7. sınıf 3. üniteye yer alan "Peygamberimizin eşlerine karşı olan tutumuna örnekler verir.", "Peygamberimizin bir baba olarak çocuklarına karşı örnek davranışlarını açıklar." ve "Peygamberimizin komşularına karşı davranışlarına örnekler verir." kazanımları⁷⁰ dolaylı olarak saygı değeriyle ilişkilendirilebilir. Öğretim programında saygı değerini yansıtan ünite ve konu başlığına yer verilmemiştir.

Saygı, Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında yoğun olarak temas edilen bir değerdir. Bu değer 5. sınıf ders kitabında 31, 6. sınıf ders kitabında 14, 7. sınıf ders kitabında 22 ve 8. sınıf ders kitabında 17 olmak üzere toplam 84 yerde geçtiği görülmektedir. Ders kitaplarında saygı değerine değinilen yerlerin sınıf düzeyine göre dağılımı ve sayfa numaraları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 8: Saygı Kök Değerine İlişkin Bulgular

Sınıf Düzeyi	Sayfa Numaraları	f	%
--------------	------------------	---	---

⁶⁵ Güncel Türkçe Sözlük, "Saygı" (Erişim 21 Şubat 2024).

⁶⁶ MEB, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı, 20.

⁶⁷ MEB, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı, 26.

⁶⁸ MEB, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı, 27.

⁶⁹ MEB, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı, 29.

⁷⁰ MEB, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı, 34.

5	17, 24, 29, 31, 55, 59, 61(2), 62(2), 65, 66, 67, 69, 71, 75, 83(2), 84, 86, 88(2), 95, 96(2), 98(2), 99, 100, 103, 105, 109	31	36,90
6	15, 16(2), 19, 24, 43, 46, 49(2), 53, 55, 74, 75, 118	14	16,67
7	51, 57, 59, 69, 71, 72(2), 73(2), 75, 76, 79, 80, 81, 86, 91, 98(3), 100, 102, 116	22	26,19
8	25, 27, 34, 38, 39, 48(4), 73, 74, 77, 90, 92(3), 93	17	20,24
Toplam		84	100

Tabloda belirtildiği üzere her sınıf düzeyinin ders kitabında saygı değerine temas edildiği görülmektedir. Saygı değerine en çok 5. sınıf ders kitabında, en az ise 6. sınıf ders kitabında yer verilmiştir. Saygı değerinin öğrenme alanlarına göre dağılımı incelendiğinde “Sosyal Hayatta Peygamberimiz” öğrenme alanında bu değere daha çok temas edildiği görülmektedir. Bu durumun saygı değeriyle ilişkilendirilen kazanımların daha çok bu öğrenme alanında yer almasından kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca Hz. Peygamberin diğer insanlarla münasebetlerinin örneklerle anlatıldığı bu öğrenme alanında saygı değerinin daha çok yer alması, bu değerın sosyal ilişkiler açısından oldukça önemli olduğunun da bir göstergesidir. Ders kitaplarında yer alan aşağıdaki metinler saygı değerine örnek gösterilebilir:

“Çocuklarınıza saygılı davranın, onlarla alay etmeyin, onlara hakaret etmeyin, aptal ve cahil gibi lakaplarla onları çağırmayın.’ diyen Peygamberimiz (s.a.v), çocuklarla olan ilişkilerinde onlara karşı oldukça nazikti. Çocukların hatalarını hoş görür, onları azarlamazdı. Sokak ve çarşılarında karşılaştığı çocuklara, büyük insanlara verdiği gibi selam verir; hâl ve hatırlarını sorardı.”⁷¹

“Peygamber Efendimiz, kendini övmekten hoşlanmayan mütevazı bir insandı. Bir topluluk içine girdiğinde ayağa kalkılmasını ve kendisine yer verilmesini istemez, boş bulduğu yere otururdu. Bunun yanında kendisini ziyarete gelenleri karşılar ve onlara ikram-

⁷¹ Akkaya vd., *Peygamberimizin Hayatı* 5, 62.

da bulunurdu.”⁷²

2.7. Sevgi Kök Değerine İlişkin Bulgular

İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu anlamına gelen⁷³ sevgi, her bireyin sahip olması gereken önemli bir değerdir. Bireyin hem kendine hem de çevresine yönelik tutum ve davranışlarını şekillendiren bu değer Peygamberimizin Hayatı derslerinde yer alması beklenir. Peygamberimizin Hayatı (5-8) öğretim programı incelendiğinde, 5. sınıf 1. üniteye yer alan “Peygamberimizin çocuklara karşı sevgi ve şefkat göstermeyi tavsiye eden bir hadisini yorumlar.” kazanımı,⁷⁴ 3. üniteye yer alan “Peygamberimizin çocuk sevgisini ve çocuklara verdiği değeri örneklerle açıklar.”, “Asr-ı Saâdet’teki çocukların Peygamberimize olan sevgisi ile özdeşim kurar.” ve “Peygamberimizin çocuk sevgisi ile ilgili bir hadisini yorumlar.” kazanımları,⁷⁵ 4. üniteye yer alan “Peygamberimizin Allah sevgisini örneklerle açıklar.” kazanımı,⁷⁶ 5. üniteye yer alan “Sahabenin Peygamberimize olan sevgi ve bağlılığını fark eder.” kazanımı,⁷⁷ 6. sınıf 5. üniteye yer alan “Peygamberimizin sahabe sevgisi ile ilgili bir hadisini yorumlar.” kazanımı⁷⁸ ile 8. sınıf 3. üniteye yer alan “Peygamberimizin tabiat sevgisi ile ilgili bir hadisini yorumlar.” kazanımı⁷⁹ sevgi değeriyle doğrudan ilişkilendirilebilir. Ayrıca 5. sınıf 3. üniteye yer alan “Peygamberimizin kimsesiz çocuklara gösterdiği hassasiyeti fark eder.” kazanımı,⁸⁰ 6. sınıf 2. üniteye yer alan “Peygamberimizin müminlere karşı olan şefkat ve merhametini açıklar.” kazanımı⁸¹ ile 4. üniteye yer alan “Peygamberimizin Allah’a güvenini ve sabrını örneklerle açıklar.” kazanımı,⁸² 7. sınıf 3. üniteye yer alan “Peygamberimizin eşlerine karşı olan tutumuna örnekler verir.”, “Peygamberimizin bir baba ola-

⁷² Balcı Arvas vd., *Peygamberimizin Hayatı* 6, 49.

⁷³ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Sevgi” (Erişim 24 Şubat 2024).

⁷⁴ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 18.

⁷⁵ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 20.

⁷⁶ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 21.

⁷⁷ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 22.

⁷⁸ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 29.

⁷⁹ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 41.

⁸⁰ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 20.

⁸¹ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 26.

⁸² MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 28.

rak çocuklarına karşı örnek davranışlarını açıklar.”, “Akrabalık ilişkilerinde Peygamberimizi kendisine örnek alır.” ve “Peygamberimizin komşularına karşı davranışlarına örnekler verir.” kazanımları⁸³ ise dolaylı olarak sevgi değeriyle ilişkilendirilebilir. Kazanımlarda yoğun bir şekilde sevgi değerine yer verilse de bu durum aynı oranda konu başlıklarına da yansımamıştır. Sadece 5. sınıf 1. üniteye yer alan “Dedesinin Sevgili Torunu” ve 4. üniteye yer alan “Peygamberimizin Allah Sevgisi” başlıkları⁸⁴ sevgi değerini yansıtmaktadır.

Sevgi, Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında çok yoğun olarak temas edilen bir değerdir. Bu değer 5. sınıf ders kitabında 88, 6. sınıf ders kitabında 44, 7. sınıf ders kitabında 65 ve 8. sınıf ders kitabında 51 olmak üzere toplam 248 yerde geçtiği görülmektedir. Ders kitaplarında sevgi değerine değinilen yerlerin sınıf düzeyine göre dağılımı ve sayfa numaraları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 9: Sevgi Kök Değerine İlişkin Bulgular

Sınıf Düzeyi	Sayfa Numaraları	f	%
5	16, 17(2), 18, 19(3), 20(3), 21, 22(2), 23, 24(5), 25(3), 27, 29, 31(3), 47, 48, 55(2), 57, 58(3), 59(2), 60, 61(4), 63(2), 64, 65(2), 66(2), 67, 68(2), 69, 70(3), 71(3), 72, 73(2), 75, 81(4), 82(2), 83, 95, 96(3), 97, 98, 100, 103, 105(3), 106(2), 107(2), 108, 109(2)	88	35,48
6	14(4), 15, 16, 19, 24, 25, 41, 42(3), 43(6), 44(4), 46, 48(2), 49(3), 50, 52, 54, 55, 78, 89, 109(2), 110, 111, 114, 116, 120, 121(2)	44	17,74
7	13(2), 16, 18, 25, 27, 28, 35, 36, 40, 42, 57, 68, 69(2), 70(2), 71, 72(4), 73(4), 74(3), 75(3), 76, 77(3), 78, 81, 86, 89, 95, 101, 109(3), 110(3), 111, 113(2), 114(2), 116(2), 117(2), 118(2), 119(3), 120, 121, 122	65	26,21
8	14, 15(2), 20, 25, 27(2), 41, 49, 53, 54, 56, 57, 58, 68, 70, 73, 74(4), 75, 76, 81(2), 82(3), 90, 94, 97(2), 98, 104, 105, 106(2), 107, 108, 110(2), 112, 115, 118(2), 119, 121(3), 122,	51	20,56

⁸³ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 34.

⁸⁴ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 17.

Toplam

248 100

Tabloya göre her sınıf düzeyinin ders kitabında sevgi değerine yer verildiği görülmektedir. Tabloda belirtildiği gibi sevgi değerine en çok 5. sınıf ders kitabında, en az ise 6. sınıf ders kitabında yer verilmiştir. Öğrenme alanları açısından ders kitapları incelendiğinde “Sosyal Hayatta Peygamberimiz” öğrenme alanında sevgi değerine daha çok temas edildiği görülmektedir. Bu durumun sevgi değeriyle doğrudan ve dolaylı olarak ilişkili olan kazanımların çoğunlukla bu öğrenme alanında yer almasından kaynaklandığı söylenebilir. Bu sonuçlar ayrıca sosyal ilişkilerde sevginin ne kadar önemli olduğunun da bir göstergesidir. Ders kitaplarında yer alan aşağıdaki metinler sevgi değerine örnek gösterilebilir:

“Çocuk sevgiyle beslenir, şefkatle filizlenir, merhametle büyür. Farklı şekillerde de olsa her çağda anne babasından şartsız ve hesapsız sevgi görme hakkına sahiptir. Çocuk sevgisi Allah’ın (c.c) insana bahsettiği merhamet duygusunun bir göstergesidir. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) çocukları çok severdi. O çocuklara olan sevgisini onlara dua ederek, onları kucaklayıp öperek, kucağına oturarak, bineğine alarak, omuzlarında taşıyarak, bazen de onlarla şakalaşarak gösterirdi.”⁸⁵

“Peygamberimiz selamlaşma konusunda da çok hassas davranır, yolda gördüğü çocuklara bile selam verirdi. Selamlaşmanın insanlar arasındaki sevgiyi artırdığını haber vererek şöyle buyurmuştur: ‘İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de gerçek manada iman etmiş olmazsınız. Size yerine getirdiğiniz takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şeyi haber vereyim mi? Aranızda selamı yayınız.’”⁸⁶

2.8. Sorumluluk Kök Değerine İlişkin Bulgular

⁸⁵ Akkaya vd., *Peygamberimizin Hayatı* 5, 31.

⁸⁶ Balcı Arvas vd., *Peygamberimizin Hayatı* 6, 48.

Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesini veya sorumlu olmayı gerektiren bir yükümlülüğün kendisini ifade eden⁸⁷ sorumluluk, özellikle yeni yetişen nesle kazandırılması gereken bir değerdir. Her bireyin sahip olması gereken bu değere Peygamberimizin Hayatı dersinde de yer verilmesi beklenir. Peygamberimizin Hayatı (5-8) öğretim programı incelendiğinde, 7. sınıf 1. üniteye yer alan “İlk vahyin gelişi ile Peygamberimizin yüklendiği sorumlulukları yorumlar.” kazanımı⁸⁸ ve 8. Sınıf 3. üniteye yer alan “Peygamberimizi örnek alarak çevreye karşı sorumluluklarını fark eder.” kazanımı⁸⁹ sorumluluk değeriyle doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. 5. sınıf 2. üniteye yer alan “Peygamberlerin görevlerini kavrar.” kazanımı⁹⁰ ise dolaylı olarak sorumluluk değeriyle ilişkilendirilebilir. Kazanımlarda yer almasına rağmen, öğretim programında belirtilen ünite ve konu başlıklarında sorumluluk değerini yansıtan bir içeriğe yer verilmediği görülmektedir.

Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında sorumluluk değerine birçok yerde temas edilmiştir. 5. sınıf ders kitabında 8, 6. sınıf ders kitabında 14, 7. sınıf ders kitabında 20 ve 8. sınıf ders kitabında 8 olmak üzere toplam 50 yerde bu değer geçtiği görülmektedir. Ders kitaplarında sorumluluk değerine değinilen yerlerin sınıf düzeyine göre dağılımı ve sayfa numaraları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 10: Sorumluluk Kök Değerine İlişkin Bulgular

Sınıf Düzeyi	Sayfa Numaraları	f	%
5	21, 31, 64, 65, 66, 70(2), 102	8	16,00
6	25, 26, 33, 45, 47, 65(2), 72, 74, 75, 78, 79, 94, 97	14	28,00
7	14, 17, 30, 58, 60(2), 61, 72, 75(2), 76, 78, 80(2), 81, 86, 91, 113, 118, 120	20	40,00

⁸⁷ Güncel Türkçe Sözlük, “Sorumluluk” (Erişim 25 Şubat 2024).

⁸⁸ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 32.

⁸⁹ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 41.

⁹⁰ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 19.

8	38(2), 49, 58, 77, 81, 83(2),	8	16,00
Toplam		50	100

Tablo incelendiğinde sorumluluk değerine her sınıf düzeyinin ders kitabında yer temas edildiği görülmektedir. Sorumluluk değerine en çok 7. Sınıf ders kitabında yer verilirken, en az 5 ve 8. sınıf ders kitaplarında yer verilmiştir. Öğrenme alanları açısından ders kitapları incelendiğinde, sorumluluk değerine en çok “Sosyal Hayatta Peygamberimiz” öğrenme alanında değinildiği görülmektedir. Bu durum Hz. Peygamberin sosyal ilişkilerinde sorumluluk değerini içeren örneklerin daha çok yer aldığına göstergesidir. Ders kitaplarında yer alan aşağıdaki metinler sorumluluk değerine örnek gösterilebilir:

“Unutulmamalıdır ki anne baba çocuklarının sahibi değil emanetçisidir. Dolayısıyla emanetin sahibi olan Yüce Rabbimize karşı ciddi bir sorumluluk yüklenmektedir. Allah’ın (c.c) kendilerine teslim ettiği küçük insanı en güzel şekilde büyütmekle mükelleftir. Bu bilinçle günümüzde anne babalara düşen önemli görevlerden biri çocuklarını ahlaklı ve terbiyeli birer evlat olarak yetiştirmektir. Bu terbiye ile büyüyen çocuklar başta anne babalarına, vatanına ve milletine karşı sorumluluklarını yerine getiren bireyler hâline gelirler.”⁹¹

“Bir toplumu ayakta tutan en önemli kurum ailedir. Aile bireylerinin birbirlerine karşı sorumlulukları ve hakları vardır. Aile fertlerinin sorumluluğunu bildiği, birbirlerinin haklarına saygı duyduğu ailelerde huzur ve mutluluk olur. Ailede huzur ve mutluluk aileyi oluşturan bireylerin sorumluluklarını yerine getirmeleri ve birbirlerinin haklarını gözetmeleri ile sağlanır.”⁹²

2.9. Vatanseverlik Kök Değerine İlişkin Bulgular

Yurdunu, milletini büyük bir tutku ile sevme, bu uğurda her türlü özveriye katlanma durumunu ve yurtsevere yakışır davranışı ifade eden yurtse-

⁹¹ Akkaya vd., *Peygamberimizin Hayatı* 5, 31.

⁹² Yılmaz vd., *Peygamberimizin Hayatı* 7, 81.

verlik⁹³ kelimesiyle eş anlamlı olan vatanseverlik⁹⁴, aynı vatanda yaşayan her bireyin sahip olması gereken önemli bir değerdir. İnsanlığa her konuda örnek olan Hz. Peygamberin hayatının anlatıldığı Peygamberimizin Hayatı derslerinde bu değere yer verilmesi beklenir. Peygamberimizin Hayatı (5-8) öğretim programı incelendiğinde doğrudan vatanseverlik değerini yansıtan kazanıma yer verilmediği görülmektedir. 6. sınıf 1. üniteye yer alan “Peygamberimizin toplumsal duyarlılıkla ilgili bir hadisini yorumlar.” kazanımı⁹⁵ ile 7. sınıf 5. üniteye yer alan “Sahabenin yardımlaşma ve dayanışmasına örnekler verir.” kazanımı⁹⁶ dolaylı olarak vatanseverlikle ilişkilendirilebilir. Programda belirtilen ünite ve konu başlıklarında vatanseverlik değerine yer verilmediği görülmektedir.

Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında vatanseverlik değerine birçok yerde değinilmiştir. 5. sınıf ders kitabında 9, 6. sınıf ders kitabında 17, 7. sınıf ders kitabında 23 ve 8. sınıf ders kitabında 32 olmak üzere toplam 81 yerde bu değer geçtiği görülmektedir. Ders kitaplarında vatanseverlik değerine temas edilen yerlerin sınıf düzeyine göre dağılımı ve sayfa numaraları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 11: Vatanseverlik Kök Değerine İlişkin Bulgular

Sınıf Düzeyi	Sayfa Numaraları	f	%
5	29, 30, 31, 46, 47, 74, 84, 85(2),	9	11,11
6	15, 17, 33(2), 41(2), 42, 49, 65, 68, 74, 75(3), 79, 111, 118	17	20,99
7	15, 37, 57(2), 60, 61(2), 77, 102, 109, 110(2), 112, 114, 115, 117(2), 118(2), 119, 120(2), 121	23	28,40
8	16, 29, 30, 34, 58, 72(3), 75(2), 78, 79(3), 80(6), 81(2), 82, 83(4), 99, 116, 117, 118, 122, 123	32	39,51
Toplam		81	100

⁹³ Güncel Türkçe Sözlük, “Yurtseverlik” (Erişim 25 Şubat 2024).

⁹⁴ Güncel Türkçe Sözlük, “Vatanseverlik” (Erişim 25 Şubat 2024).

⁹⁵ MEB, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı, 25.

⁹⁶ MEB, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı, 36.

Tablo incelendiğinde, her sınıf düzeyinin ders kitabında vatanseverlik değerine yer verildiği görülmektedir. Vatanseverlik değerine en çok 8. sınıf ders kitabında, en az ise 5. sınıf ders kitabında yer verildiği görülmektedir. Tüm öğrenme alanlarında vatanseverlik değerine yer verilmeyle birlikte, değer en çok “Sosyal Hayatta Peygamberimiz” öğrenme alanında vurgulandığı görülmektedir. Bu öğrenme alanında Hz. Peygamberin dayanışma, toplumu önemseme gibi vatanseverliğin sosyal yönüne işaret eden örneklerle yer verilmesinin bu sonuçta etkili olduğu söylenebilir. Ders kitaplarında yer alan aşağıdaki metinler vatanseverlik değerine örnek gösterilebilir:

“Yaşadığı çevreyi güzelleştirme konusunda hassas olan sevgili Peygamberimiz, ağaç dikilmesi ve doğanın korunması konularında nasihat ederdi. Çevreyi kirletenleri uyarır; ‘Allah temizdir, temizliği sever; cömerttir, cömertliği sever. Avlularınızı temizleyin.’ buyurarak çevre temizliği hakkında insanları bilinçlendirmeye çalışırdı. Ortak kullanım alanlarının temiz tutulması gerektiğini söyler, gördüğü bir çöpü veya pisliği bizzat kendisi kaldırıp temizlerdi. Rastgele yerlere tükürülmesinden hoşlanmaz, hapşırın kimsenin ağzını eliyle kapatmasını emrederdi.”⁹⁷

“Çalışarak kazanma her insan için bir hak ve aynı zaman da bir borçtur. Çünkü çalışan insan bir yandan şahsi ve ailevi ihtiyaçlarını karşılarken diğer yandan üretime katkıda bulunmak, toplumun ihtiyaçlarına cevap vermek sureti ile kamu hizmeti de görmektedir. Dinimize göre ilahi emir ve yasaklara uyarak ailesinin nafakasını karşılayan ve toplumun kalkınmasına katkıda bulunan kişinin bu davranışı bir ibadettir.”⁹⁸

2.10. Yardımseverlik Kök Değerine İlişkin Bulgular

Yoksullara, düşkünlere, yardıma muhtaç olanlara iyilik ve yardım etmeyi sevmeye durumunu ifade eden hayırseverlik⁹⁹ kavramıyla eş anlamlı olan yardımseverlik,¹⁰⁰ birlikte yaşama kültürüne katkı sağlayan bir değerdir. Paylaş-

⁹⁷ Akkaya vd., *Peygamberimizin Hayatı* 5, 84.

⁹⁸ Günaydın Asan - Bala, *Peygamberimizin Hayatı* 8, 75.

⁹⁹ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Hayırseverlik” (Erişim 26 Şubat 2024).

¹⁰⁰ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Yardımseverlik” (Erişim 26 Şubat 2024).

ma ve yardımlaşma konusunda insanlığa rehber olan Hz. Peygamberin hayatının konu edildiği derste bu değere çokça yer verilmesi beklenir. Peygamberimizin Hayatı (5-8) öğretim programı incelendiğinde 7. sınıf 5. üniteye yer alan “Sahabenin yardımlaşma ve dayanışmasına örnekler verir.” kazanımı¹⁰¹ ile 8. sınıf 4. üniteye yer alan “Peygamberimizin hayatında infak ve sadakanın yerini kavrar.” kazanımının¹⁰² yardımseverlik değeriyle doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. 7. sınıf 3. üniteye yer alan “Akrabalık ilişkilerinde Peygamberimizi kendisine örnek alır.” ve “Peygamberimizin komşularına karşı davranışlarına örnekler verir.” kazanımları¹⁰³ ise yardımseverlik değeriyle dolaylı olarak ilişkilendirilebilir. Programda belirtilen ünite konu başlıkları incelendiğinde sadece 7. sınıf 5. üniteye yer alan “Sahabenin Yardımlaşma ve Dayanışması” başlığı¹⁰⁴ ile 8. sınıf 4. üniteye yer alan “Peygamberimizin Hayatında İnfak ve Sadaka” başlığının yardımseverlik değerini yansıttığı görülmektedir.

Peygamberimizin Hayatı ders kitaplarında yardımseverlik değeri yoğun bir şekilde vurgulanmaktadır. 5. sınıf ders kitabında 43, 6. sınıf ders kitabında 42, 7. sınıf ders kitabında 44 ve 8. sınıf ders kitabında 39 olmak üzere toplam 168 yerde bu değer geçtiği görülmektedir. Ders kitaplarında vatanseverlik değerine temas edilen yerlerin sınıf düzeyine göre dağılımı ve sayfa numaraları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 12: Yardımseverlik Kök Değerine İlişkin Bulgular

Sınıf Düzeyi	Sayfa Numaraları	f	%
5	16, 17, 18, 19, 21, 26(2), 27(2), 29(3), 30, 37, 48, 57, 60(2), 61(2), 65, 68(2), 70, 71(2), 72(2), 73(2), 74(3), 84, 88, 97(2), 98, 99, 100, 101, 102, 106	43	25,60
6	14, 16, 19(2), 21, 25, 26, 29, 30, 41, 42, 43, 46, 47, 48(3), 49(3), 55, 63, 64(2), 65(2), 78, 98, 107, 108, 109(3), 110(3), 111(2), 117, 119(2), 120	42	25,00

¹⁰¹ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 36.

¹⁰² MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 42.

¹⁰³ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 34.

¹⁰⁴ MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 31.

7	13, 17, 18(2), 22, 23, 25, 26(2), 27, 28, 40(2), 41, 55, 61, 72, 76(2), 79(3), 80(2), 87, 88, 89(2), 90, 92, 93(2), 94, 110, 112, 113(5), 114(3), 115	44	26,19
8	23, 24, 25, 27(3), 38, 54, 56, 65, 69(2), 70(4), 71(3), 72(4), 73, 90, 91(3), 92(2), 93(1), 99(2), 106, 108, 112, 121, 122, 124	39	23,21
Toplam		168	100

Tablo incelendiğinde her sınıf düzeyinin ders kitabında yardımseverlik değerine yer verildiği görülmektedir. Yardımseverlik değerinin yer alma sıklığı en çok 7. sınıf ders kitabında, en az ise 8. sınıf ders kitabında olsa da, tüm sınıf düzeylerinde birbirine oldukça yakındır. Öğrenme alanları açısından bakıldığında yardımseverlik değerine en çok “Sosyal Hayatta Peygamberimiz” öğrenme alanında temas edildiği görülmektedir. Bu durumun Hz. Peygamberin sosyal ilişkilerinin örneklerle anlatıldığı bu öğrenme alanında yardımseverlik değerini yansıtan daha fazla içeriğe yer verildiğinin göstergesidir. Ders kitaplarında yer alan aşağıdaki metinler yardımseverlik değerine örnek gösterilebilir:

“Medineli Müslümanlar, hicret eden kardeşlerine muhabbet ve samimiyetle kucak açmışlardı. Peygamber Efendimiz, Medine’ye hicret edince muhacirler ile ensarı ikişer ikişer kardeş ilan etti. Bu öz kardeşliğin de ötesinde bir kardeşlikti. Ensar; muhacir kardeşleriyle evlerini, yiyeceklerini, bağ ve bahçelerini paylaştı.”¹⁰⁵

“Aile fertlerine, komşularına, yoksullara, yetimlere ve misafirlere karşı çok cömert olan Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hayatının her döneminde ihtiyacı olanlara yardımcı olmaya çalışmış, infak ve sadakayı hayatında en güzel şekilde uygulayarak ashabına örnek olmuştur. Ashab-ı Kiram'dan Cabir b. Abdullah'ın naklettiğine göre ‘Resul-i Ekrem Efendimiz kendisinden dünya ile ilgili bir şey istenince asla reddetmez istenilen şey onda varsa verirdi.’ demiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.), kendisine gelen bir yoksulun ihtiyacını karşılayacak imkâna sahip değilse yoksulu çarşıya, pazara gönder-

¹⁰⁵ Balcı Arvas vd., *Peygamberimizin Hayatı* 6, 108.

miş; ihtiyacı olan şeyleri almasını, borcunu da kendisinin ödeyeceğini belirtmiştir.”¹⁰⁶

Sonuç

Değerleri bilerek doğmayan, sonradan öğrenen bireyin değerleri fark ettiği, tanıdığı ve öğrendiği eğitim ortamlarından biri de okullardır. Okullarda uygulanan programlar Türk Milli Eğitimi'nin temel amaçları doğrultusunda toplumda benimsenen belirli değerleri öğrencilerin bilmelerini, kavramalarını ve davranışa dönüştürmelerini sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Programlarda öğrencilere kazandırılması hedeflenen on kök değer belirlenmiştir. Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik şeklinde belirtilen bu değerler için ayrı bir öğrenme alanı, ünite ya da konu oluşturulmamış, belirlenen değerler öğretim programlarının tüm içeriğine yayılmıştır. Öğretim programlarındaki bu değer eğitimi anlayışı, programların temel uygulama aracı olan ders kitaplarına da yansımıştır. Dolayısıyla öğretim sürecinin temel materyali olan ders kitaplarının, programda kazandırılması hedeflenen kök değerler açısından zengin bir içerik sunması beklenir. Bu çalışmada ortaokullarda seçmeli, imam hatip ortaokullarında zorunlu dersler arasında yer alan Peygamberimizin Hayatı dersi için hazırlanmış olan ders kitapları, kök değerler açısından incelenmiştir.

Peygamberimizin Hayatı (5-8) öğretim programında belirlenen ve öğrencilere kazandırılması hedeflenen tüm kök değerlere, her sınıf düzeyinin ders kitabında yer verildiği görülmektedir. Ders kitaplarında en çok yer alan kök değer sevgi, en az yer alan kök değer ise öz denetimdir. Diğer kök değerlerin yar alma durumu ise çoktan aza doğru yardımseverlik, dostluk, dürüstlük, adalet, saygı, vatanseverlik, sabır, sabır şeklinde sıralanmaktadır. Programda belirlenen ünitelere ve öğrenme alanlarına göre değerlerin tekrarlanma sıklıkları farklılık gösterse de, ders kitaplarının bütünü dikkate alındığında her bir değere tüm ders kitaplarında temas edilmesi, değerler eğitimi açısından oldukça önemlidir. Çünkü bir öğrencinin aynı kök değerle her sınıf düzeyinde karşılaşması, öğrencinin o kök değeri fark etme, tanıma ve öğrenme ihtimalini arttıracaktır. Ayrıca kök değerlerin her sınıf düzeyinde birçok kez vurgulan-

¹⁰⁶ Günaydın Asan - Bala, *Peygamberimizin Hayatı* 8, 91.

ması, değerlerin bilinmesini, kavranmasını ve davranışa dönüştürülmesini de kolaylaştıracaktır.

Kök değerlerin her sınıf düzeyinin ders kitabında yer alması, programda öngörülen değerler eğitimi anlayışıyla uyumaktadır. Öğretim programında belirtilen değerler eğitimi anlayışına göre kök değerler sadece bir sınıf ya da dersin konusu değildir. Her bir kök değere, tüm derslerde ve sınıflarda yer verilmesi gerekmektedir. Bu anlayışla birlikte değerler eğitimi her dersin ve sınıfın konusu olduğu gibi Peygamberimizin Hayatı dersinin de konusu haline gelmiştir. Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre Peygamberimizin Hayatı (5-8) ders kitaplarının programda belirtilen değerler eğitimi anlayışına uygun hazırlandığı söylenebilir. Ancak ders kitaplarında sevgi ve yardımseverlik dışındaki değerlerin sınıf düzeyine göre dağılımında dengesizlikler söz konusudur. Örneğin sabır değerinin 7. sınıf ders kitabında yer alma oranı %48,68'ken, 8. sınıf ders kitabında yer alma oranı %6,58'dir. Değerlerin sınıf düzeyine göre dağılımındaki bu farklılaşmanın, değerlerle ilişkilendirilen kazanım ve konuların dağılımından kaynaklandığı söylenebilir. Kendisiyle ilişkili kazanım ve konu başlığı bulunan değerlerin, bu kazanım ve konu başlıklarıyla ilgili içeriğin yer aldığı ders kitaplarında daha yoğun bir şekilde yansıtıldığı görülmektedir. Örneğin 7. ve 8. sınıf düzeyinde adalet değeriyle ilişkili olan kazanım ve konu başlıklarının yer alması, adalet değerinin bu sınıflar için hazırlanan ders kitaplarında daha çok yer almasında etkili olmuştur. Bu durum değerlerin öğrenme alanlarına göre dağılımını benzer şekilde etkilemiştir. Ders kitaplarındaki üniteler öğrenme alanları dikkate alınarak oluşturulmuş ve sıralanmıştır. Dolayısıyla ders kitaplarında aynı sırada yer alan üniteler, aynı öğrenme alanında yer almaktadır. Bu durum değerlerin öğrenme alanına göre dağılımına yansımıştır. Herhangi bir değerle ilişkili kazanım ya da konu başlığı içeren öğrenme alanında, ilgili değer daha çok vurgulandığı görülmektedir. Örneğin dostluk değeriyle ilişkili kazanımların ders kitaplarında 5. üniteleri kapsayan "Peygamberimizin Ashabı" öğrenme alanında yer alması, dostluk değerinin bu öğrenme alanında daha çok yer almasında etkili olmuştur.

Peygamberimizin Hayatı (5-8) ders kitaplarında kök değerlere genellikle konu metinlerinde, okuma metinlerinde, etkinliklerde ve görsel açıklamalarında temas edildiği görülmektedir. Bunlar içerisinde kök değerlere en çok

temas edilen yer konu metinleridir. Özellikle değerlerle ilişkili kazanımların yer aldığı ünitelerde, kazanıma yönelik hazırlanan konu metinlerinde ilgili değerlere daha çok yer verilmiştir. Ayrıca bu şekildeki ünitelerde değerleri yansıtan ayet ve hadislere daha çok yer verildiği, değerlerin okuma metinlerine, etkinliklere ve görsellere daha çok yansıdığı görülmektedir. Yani öğretim programında değerlerle ilişkili kazanım olması, değerlerin ders kitaplarında daha çok yer almasını sağlamaktadır.

Sonuç olarak Peygamberimizin Hayatı (5-8) ders kitaplarının kök değerler açısından zengin bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Bu zenginliğin dersin muhtevasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Zira Hz. Muhammed'in örnek kişiliğini rehber edinen bireyler yetiştirmenin hedeflendiği bu derste okutulan kitaplarda, MEB tarafından öğrencilere kazandırılmak üzere belirlenen kök değerlerin yoğun bir şekilde yer alması gerekir.

Kaynakça

- Ağca, Cihan - Meydan, Hasan. "Yedinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Kök Değerlerin Öğretimi Açısından İncelenmesi". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/1 (2022), 94-116. <https://doi.org/10.34086/rteusbe.1114158>
- Akbaş, Oktay. *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Akkaya, Veysel vd. *Peygamberimizin Hayatı* 5. MEB, 2022.
- Altıntaş, Muhammed Esat. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Değer Öğretiminde Benimsedikleri Sınıf Yönetimi Yaklaşımı". *Bilimname* 2017/34 (2017), 465-498. <https://doi.org/10.28949/bilimname.347534>
- Altıntaş, Muhammed Esat. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Değer Öğretiminde Gerçekleştirdikleri Ders Dışı Etkinlikler Üzerine Nitel Bir Araştırma". *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 7 (2019), 83-99.

- Altıntaş, Muhammed Esat. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Değer Öğretiminin Amaçları-Nitel Bir Araştırma". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 16/2 (2016), 193-209.
- Altıntaş, Muhammed Esat. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değer Öğretiminde Kullandıkları Yöntemler-Nitel Bir Araştırma". *Milli Eğitim Dergisi* 47/217 (2018), 131-165.
- Altıntaş, Muhammed Esat. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değer Öğretiminde Yaptıkları İşbirlikleri-Nitel Bir Araştırma". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/30 (2016), 339-352. <https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.285725>
- Altıntaş, Muhammed Esat. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Gözüyle Değer Öğretimini Gerçekleştiren Öğretmenlerde Olması Gereken Nitelikler (Nitel Bir Araştırma)". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/34 (14 Aralık 2016), 125-142. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.293006>
- Arıcı, İsmail - Maden, Kenan. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Saygı Değeri". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22/1 (2018), 237-256.
- Arpacı, Mücahit. "Öğretmen ve Velilerin İDKAB Dersinde Değerler ve Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 14/2 (2014), 107-121.
- Arslan, Zarife Şeyma - Yaşar, Fatma Tunç. "Yükselen 'Değer' Kavramı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım". *DEM Dergi* 1/1 (2007), 8-11.
- Aslan, Ferda - Osmanoğlu, Cemil. "2010 ve 2018 Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi". *Erciyes Akademi* 36/3 (2022), 1085-1111. <https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1132288>
- Aydın, Mehmet Zeki. "Okulda Değerler Eğitimi". *Eğitime Bakış* 6/18 (2010), 16-19.
- Balcı Arvas, Fatma vd. *Peygamberimizin Hayatı* 6. MEB, 2022.

- Büyüköztürk, Şener vd. *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 26. Basım, 2019.
- Canatan, Ayşe. "Toplumsal Değerler ve Yaşlılar". *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi* 1/1 (2008), 62-71.
- Caner, Mustafa - Kurt, Berker. "Ders Kitabı Değerlendirme Yaklaşımları". *Journal of World of Turks* 12/1 (2020), 365-382.
- Çekin, Abdulkadir. "Değer Açısından İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Kazanımları: Bir İçerik Analizi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12/2 (2012), 105-119.
- Eker, Cevat - Ünlü, Sümeyra. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Kök Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi". *The Journal of International Educational Sciences* 25 (2021), 71-88. <https://doi.org/10.29228/INESJOURNAL.47190>
- Göküş, Şeref. "Gençlerde Ahlakî Değerlerin İnşasında Akran Rol Modelliğinin Önemi". *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi Uluslararası Multidisipliner Kongresi (18-20 Ekim 2019/Saraybosna)*. ed. Mehmet Şahin. 139-150. Ankara: Otto Yayınları, 2019.
- Günaydın Asan, Sonnur - Bala, Mithat. *Peygamberimizin Hayatı* 8. MEB, 2022.
- Gündoğdu, Ahmet. "Değerlerle Yaşamak". *Eğitime Bakış* 6/18 (2010), 1-3.
- Hökelekli, Hayati. *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitim*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2. Basım, 2013.
- Hökelekli, Hayati. "Modern Eğitimde Yeni Bir Paradigma: Değerler Eğitimi". *Eğitime Bakış* 6/18 (2010), 4-9.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın, 26. Basım, 2014.
- Kaymakcan, Recep. "Değer Kavramı ve Gençlerin Dini Değerleri". *Eğitime Bakış* 6/18 (2010), 10-15.
- Kaymakcan, Recep - Meydan, Hasan. *Ahlak Değerler ve Eğitim*. İstanbul: Dem Yayınları, 2. Basım, 2016.

- Kaymakcan, Recep - Meydan, Hasan. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 9/21 (2011), 29-55.
- Kenan, Seyfi. "Modern Eğitimin Oluşum Sürecinde Değerler Eğitimi Nasıl Zayıfladı?" *"Değerler ve Eğitimi" Uluslararası Sempozyumu*. ed. Recep Kaymakcan vd. 275-285. İstanbul: DEM, 2013.
- Keskin, Yakup. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Değer Eğitimi ve Dkab Derslerinin Zorunluluğu (Samsun Örneği)". *Milli Eğitim Dergisi* 44/203 (2014), 225-249.
- Koca, Hüseyin Kasım. "Evrensel Değerler Bağlamında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 64/2 (2023), 629-657. <https://doi.org/10.33227/auifd.1196313>
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*. MEB, 2018.
- Meydan, Hasan. "Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme". *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2014), 93-108.
- Pilatin, Übeydullah. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Değerlerin Göstergibilimsel Analizi". *Batman Üniversitesi İslami İlimler Hakemli Dergisi* 2/2 (2018), 54-71.
- Sönmez, Veysel - Alacapınar, Füsün Gülderen. *Sosyal Bilimlerde Ölçme Aracı Hazırlama*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2016.
- TTKB, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. *Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine* (18 Temmuz 2017).
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin, 11. Basım, 2018.
- Yılmaz, Feramuz vd. *Peygamberimizin Hayatı* 7. MEB, 2022.
- Yürük, Tuğrul - Düzenli, Ahmet. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Kazanımlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi". *Çu-*

kurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD) 21/2 (2021), 715-740.
<https://doi.org/10.30627/cuilah.987645>

Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 15 Şubat 2024. <https://sozluk.gov.tr>

Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 03 Ağustos 2023. <https://sozluk.gov.tr>

Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 16 Şubat 2024.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=dost>

Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 19 Şubat 2024.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=dürüst>

Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 26 Şubat 2024.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=hayırseverlik>

Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 20 Şubat 2024. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=özdenetim>

Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 20 Şubat 2024.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=sabır>

Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 21 Şubat 2024.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=saygı>

Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 24 Şubat 2024.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=sevgi>

Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 25 Şubat 2024.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=sorumluluk>

Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 25 Şubat 2024.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=vatanseverlik>

Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 26 Şubat 2024.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=yardımseverlik>

Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 25 Şubat 2024.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=yurtseverlik>